

FINANŠU RISKI UN TO ANALĪZE UZŅĒMUMĀ SIA "X" FINANCIAL RISKS AND RISK ANALYSIS AT THE COMPANY "X"

Velga Volčkova

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, velga.volckova@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Zinātniskā vadītāja: *Iveta Mietule Dr.oec. profesore*

Abstract: *Financial risks can mean unplanned expenses or lack of money, most often affected by a timely failure to settle financial liabilities with the company – creditors. However, as well as responsible and prudent handling of the company's leaders, there is always a possibility that risks may arise, in particular, financial transactions can lead to irreversible consequences and cause a huge loss for the company.*

Novelty of the research is make a list of financial risks and do the analysis of financial risks in a company Ltd "X".

Keywords: *business, company, financial risk.*

Ievads

Mūsdienās bez riskiem uzņēmējdarbība nav iespējama un iedomājama. Uzņēmējs, ieguldot savu daļu vai visu kapitālu, pakļauj to lielākā vai mazākā mērā kādam riskam. Tomēr uzņēmēja uzdevums nav izvairīties no riskiem, bet paredzēt, novērtēt risku pakāpi un censties samazināt to līdz iespējami zemākām robežām.

Atrodoties nenoteiktības apstākļos, vadītājiem nākas saskarties ar daudziem alternatīviem risinājumiem. Piemēram, veiksmīga uzņēmuma realizācija ir atkarīga no daudziem faktoriem, kas var ietekmēt uzņēmējdarbības iekšieni un ārieni, it īpaši subjektīvu attieksmi pret vadītāju. Šādā situācijā atklājas jēdziens – risks (*Aydin, Yanik, Akdogan, 2017, p. 1018*).

Tēmas aktualitāti autore pamato ar to, ka finanšu riski ir būtiski un svarīgi, jo tie var apdraudēt maksātspēju un radīt bankrota draudus, kur visbiežāk finanšu riski ir neparedzētas situācijas vai notikumi, kuri var negatīvi ietekmēt uzņēmuma darbību un kavēt kopējo mērķu sasniegšanu, tāpēc ir svarīgi laicīgi identificēt un novērtēt, aprakstīt un novērst visus iespējamus riskus.

Pētījuma objekts: SIA "X", kas nodarbojas ar mazumtirdzniecību un vairumtirdzniecību, kā arī ēdināšanas pakalpojumu sniegšanu, finanšu riski.

Pētījuma priekšmets: SIA "X" finanšu risku analīze.

Raksta **mērķis** ir izpētīt un analizēt finanšu riskus uzņēmumā SIA "X".

Pētījuma uzdevumi:

- 1) raksturot jēdzienu „risks” nozares un zinātniskajā literatūrā;
- 2) atlasīt, izpētīt un analizēt finanšu risku teorētiskos aspektus;
- 3) izpētīt un analizēt finanšu riskus uzņēmumā SIA "X";
- 4) izdarīt secinājums un izteikt priekšlikumus.

Hipotēze: uzņēmumā SIA "X" pastāv būtiski finanšu riski, kas apdraud tālāku efektīvu uzņēmējdarbību.

Raksta ietvaros pielietotas **pētīšanas metodes:** monogrāfiskā jeb aprakstošā metode, analīzes metode, dokumentu analīzes metode un loģiski konstruktīvā metode.

Pētījuma periods: 2017. – 2018. gads.

Jēdziena „risks” nozīme nozares un zinātniskajā literatūrā

Risku kā jēdzienu izmantot daudzās zinātnes nozarēs. Pats vārds „risks” tiešā tulkojumā nozīmē „lēmuma pieņemšana” tad, kad rezultāts nav zināms un ir nedrošs. Tomēr zinātniskajā literatūrā pastāv vēl vairāki jēdziena „risks” skaidrojumi. Piemēram, S. Jirsakova uzskata, ka risks ir varbūtības un nevēlamas rīcības sekas (*Jirasková, 2017, p. 276*), bet T. Korolyuk apgalvo, ka risks ir situācija vai notikums, kad kaut kas no cilvēka vērtības (ieskaitot pašu cilvēku) ir apdraudēta un darbības rezultāts nav skaidrs (*Korolyuk, 2016, p.12*).

Uzņēmējdarbība bez riska neeksistē. Vislielāko peļņu var gūt, piedaloties riskantos pasākumos. Taču jebkurai darbībai jāzina mērs. Risku nepieciešamas novērtēt, lai apzinātos tā pieļaujamo robežu. Ļoti svarīgi ir nevis baidīties no kļūdām, bet gan neatkārtot tās. Risku ir iespējams vadīt, izmantojot dažādus paņēmienus, kas zināmā mērā ļauj prognozēt riska rašanos un veikt pasākumus, lai samazinātu riska pakāpi (*Krauklis, Ūķis, Krauklis, 1999., 25.lpp.*).

Risks ir nelabvēlīga notikuma izveidošanās jeb tā iestāšanās varbūtība, kas var veicināt zaudējumu rašanos. Risku var apzīmēt kā finansiālo zaudējumu iespēju, ko var radīt situācijas nenoteiktība (*Millere, 2008., 226.lpp.*).

Riski ir sarežģīti, daudzveidīgi un pretrunīgi, tad to klasificēšanai parasti izmanto visdažādākos kritērijus, ar kuru palīdzību var grupēt atsevišķus riskus. Tāpat kā nepastāv vienots riska definējums, tā arī nepastāv vienota pieeja risku klasificēšanā (*Krauklis, Ūķis, Krauklis, 1999., 25.lpp.*).

Riska vadība palīdz identificēt, kuri riski ir tiešām svarīgi un kā tiek piešķirti resursi, lai tos risinātu (*Krogzeme, 2013., 4.lpp.*).

Uzņēmējdarbību ietekmējošos riskus iedala šādās grupās:

- tirgus riski;
- ražošanas riski;
- ekonomiskie un politiskie riski;
- kriminogēnie riski;
- ar dabas stihijām saistītie riski;
- **finanšu riski** (*Millere, 2008., 225.lpp.*).

Viens no visbiežāk sastopamajiem riskiem ir finanšu risks, kas pēc būtības ir iespēja iestāties notikumam ar negatīvām, it īpaši neizdevīgām ekonomiskām sekām priekš uzņēmuma.

Finanšu riski uzņēmējdarbībā

Jebkāda veida uzņēmējdarbība ir saistīta ar finanšu riskiem. Uzņēmēji nekad nevar būt pilnībā droši par to, ka viņu biznesa plāni dzīvē realizēsies, pat tad, ja pirms uzņēmuma dibināšanas tika veikta nopietna tirgus izpēte. Pastāv daudzi apstākļi, kurus uzņēmējs nevar paredzēt, kā arī ietekmēt. Lielākoties vienmēr pastāv iespēja, ka uzņēmējs var ciest zaudējumus. Tas nozīmē, ka jebkurai uzņēmējdarbībai ir jāuzņemas risks.

Viena no visbiežāk sastopamajām risku grupām ir finanšu riski. Tas var nozīmēt neplānotus izdevumus vai naudas trūkumu, ko visbiežāk ietekmē laicīga finansiālo saistību nenokārtošana ar konkrēto uzņēmumu. Piemēram, ja vairumtirgotāji laicīgi nenorēķinās ar uzņēmumu par piegādātajām precēm. Vēl tā var būt nepietiekama apgrozāmo līdzekļu aprīte vai citi faktori, kas izraisa naudas trūkumu.

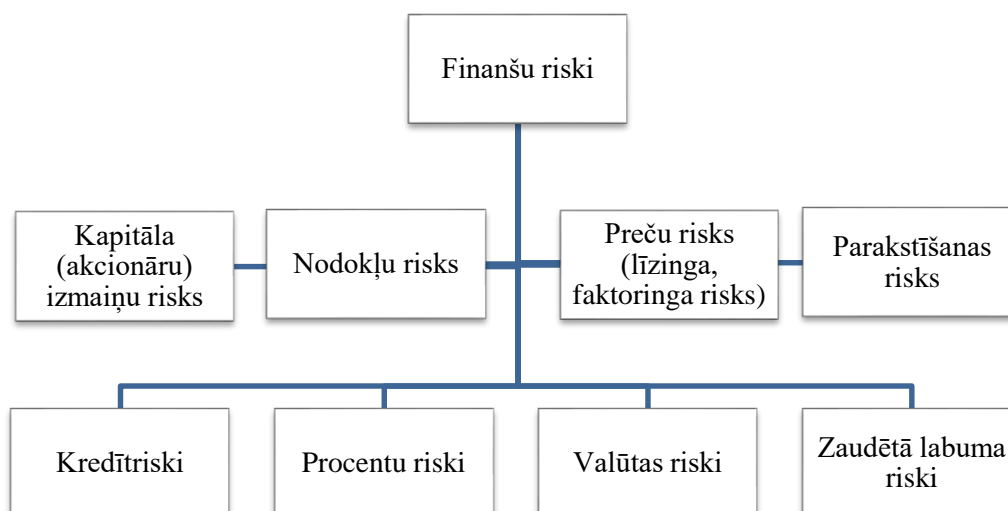
Uzņēmējdarbībā finanšu riski ir saistīti ar iespējamību ciest finansiālus zaudējumus:

- neplānoti izdevumi (soda naudas, tiesvedība);
- valūtas kursa izmaiņas;
- biznesa partneru maksātnespēja;
- nepietiekama apgrozāmo līdzekļu aprīte;
- aizdevuma zaudējums;
- inflācija;
- negaidītas izmaiņas likumdošanā;
- neapmaksāts pakalpojums (negodīga klienta rīcība);
- kļūdas biznesa plānā (kredīta atmaksas problēmas).

Pēc iespējamajām sekām finanšu riski veido trīs grupas:

- 1) finansiālu zaudējumu jeb tīrais risks;
- 2) zaudēta labuma risks;
- 3) spekulatīvs risks (*Soopa, 2004., 21.lpp.*).

Lai vieglāk būtu analizēt un novērtēt finanšu riskus un noteikt to risku pakāpi, no tiem izdala vairākas grupas (1.attēls).

1.attēls. **Finanšu risku sistēma** (autores izveidots pēc Pettere, Voronova, 2003., 21.lpp.)

1.attēlā var redzēt, kā tiek iedalīti finanšu riski. Pirmajā līmenī tiek izdalītas – finanšu risku grupas, kas lielākoties ir raksturīgas banku un apdrošināšanas darbībai, bet otrajā līmenī – finanšu risku pamat grupas, kas ir raksturīgas dažādiem uzņēmējdarbības veidiem.

Finanšu risku analīze uzņēmumā SIA “X”

Uzņēmums SIA “X” viens no lielākajiem darba devējiem Rēzeknē, kas nodarbojas ar vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību (pārtika un mājturības/ kancelejas preces), pašu ražotās produkcijas (konditorejas izstrādājumu) pārdošanu, kā arī ar ēdināšanas pakalpojumu sniegšanu Rēzeknē, Ludzā, Viļānos, Varakļānos, Krāslavā, Kārsavā un Daugavpilī. Uzņēmumā tiek nodarbināti vairāk kā 530 cilvēki. Ar SIA “X” sadarbojas vairāk nekā 1000 uzņēmumu, no tiem vairāki Polijas, Ukrainas, Lielbritānijas, Lietuvas, Igaunijas, Horvātijas, u.c. valstu partneri (SIA “X”, 2018.).

Ikdienā uzņēmuma vadībai nākas saskarties ar iespējamajiem finanšu riskiem. Lai visa grāmatvedības uzskaitē esošā informācija būtu patiesa un atbilstoša visiem finanšu pārskatiem, ir atbildīgi desmit grāmatveži un divi finanšu speciālisti. Jo lielāks ir uzņēmums, jo lielāka ir iespēja, ka esošais risks papildīsies un parādīsies jauni riski, tāpēc lielu uzmanību jāpievērš risku vadībai.

Uzņēmumā SIA “X” tika konstatēti un klasificēti vairāki finanšu riski (1.tabula).

1.tabulā redzami finanšu riski, kas sadalīti pēc iepriekšējā attēlā redzamās, G. Petteres un I.Voronovas sastādītās, finanšu risku sistēmas, ar ko uzņēmums SIA “X” var saskarties vai jau ir ticis saskarīes savas darbības laikā. Pašlaik SIA “X” ir trīs finanšu riski, kas spēj negatīvi ietekmēt uzņēmuma finansiālo situāciju – procentu risks, valūtas risks, nodokļu risks. Savukārt, ar veiksmīgu uzņēmējdarbību tirdzniecības nozarē, SIA “X” nepieļauj kredītriska, zaudētā labuma riska, kapitāla izmaiņu riska, preču riska un parakstīšanas riska, kas negatīvi ietekmētu uzņēmuma finansiālu stāvokli.

SIA "X" finanšu risku analīze (autores veidota)

Finanšu risks	Ir vai nav sastopams	Riska neiestāšanās iemesls vai riska izpildīšanās sekas
Kredītrisks	Nav	Uzņēmums darbojas ar peļņu un spēj segt savas kredītsaistības, neļaujot rasties kredītriskam.
Procentu risks	Ir	Samazinoties vai palielinoties procentu likmei, aizņemtajam kredītam, var mainīties plānotās atgrieztās summas apjoms par labu kredītiestādei SIA "X".
Valūtas risks	Ir	Sadarbojoties un norēķinoties ar partneriem Polijā un Ukrainā valūtas svārstību dēļ rodas gan neplānoti zaudējumi, gan peļņa.
Zaudētā labuma risks	Nav	Lai nepieļautu šī riska iestāšanos, uzņēmums ir apdrošinājis visus iespējamus aktīvus, kā arī savas saistības.
Kapitāla izmaiņu risks	Nav	SIA "X" īpašnieki vairāk kā 10 gadus veiksmīgi darbojas tirdzniecības nozarē, kas liecina, ka uzņēmuma īpašnieki neplāno samazināt ieguldīto kapitālu.
Nodokļu risks	Ir	Mainoties nodokļu politikai, mainās arī nodokļu likmes, kas tiešā veidā ietekmē uzņēmuma plānoto naudas līdzekļu izdali, kas paredzēti nodokļu nomaksai (PVN, UIN, IIN, u.c.).
Preču risks	Nav	SIA "X" Latgalē ir ieņēmis stabilu tirgus daļu, kas uzņēmumam dod pārliecību, ka cenu svārstības ir minimālas, kas finansiālo situāciju būtiski neietekmēs un risks neiestāsies.
Parakstīšanas risks	Nav	Uzņēmums sadarbojas tikai ar labākajiem speciālistiem savās jomās (apdrošināšanas kompānija un banka, kur saņemts aizņēmums), kas ar atbildību novērtē un paraksta riskus.

Pēc autores domām, visbiežāk uzņēmums saskaras tieši ar valūtas risku, jo darījumi ar ārvalstu partneriem tiek veikti vairāk kā 20 reizes dienā, kā arī valūtas tirgus ir ļoti mainīgs, tādēļ uzņēmuma vadība nespēj aprēķināt plānotos izdevumus saistību segšanai. Lai samazinātu vai novērstu pilnībā risku iestāšanos varbūtību, nepieciešams klasificēt riskus, noteikt riska pakāpi, kas nozīmē, ka ir nepieciešams speciālists, kas nodarbojas ar risku pārvaldību.

Secinājumi un priekšlikumi

1. Risks ir nelabvēlīga notikuma izveidošanās jeb tā iestāšanās varbūtība, kas var veicināt zaudējumu rašanos. Risku var apzīmēt kā finansiālo zaudējumu iespēju, ko var radīt situācijas nenoteiktība.
2. Uzņēmējdarbību ietekmējošie riski tiek iedalīti sešās lielākās grupās (**finanšu riski**, ražošanas riski, ekonomiskie un politiskie riski, kriminogēnie riski un riski saistīti ar dabas stihijām).
3. SIA "X" ir viens no lielākajiem darba devējiem Rēzeknē, kas nodarbojas ar vairumtirdzniecību un mazumtirdzniecību (veikali "Top!", "Labais" un "ALBA"), konditorejas izstrādājumu ražošanu un pārdošanu, kā arī ar ēdināšanas pakalpojumu sniegšanu (kafējnīcas "Baravika", "Gords", "Rositten", "Dzirnavas", "Mārīte") Rēzeknē, Ludzā, Viļānos, Varakļānos, Krāslavā, Kārsavā un Daugavpilī.
4. SIA "X" uz doto brīdi ir konstatēti trīs finanšu riski – procentu risks, valūtas risks, nodokļu risks, kas iestāšanās gadījumā atstāj negatīvas sekas uz uzņēmuma finanšu plūsmu.
5. Visbiežāk uzņēmums saskaras ar valūtas riskiem, jo ik dienas tiek veikti darījumi ar ārvalstu partneriem, kas valūtas kursu mainīguma un nenoteiktības dēļ, neļauj uzņēmuma vadība plānot izdevumus saistību segšanai.
6. Raksta ietvaros izvirzītā hipotēze, ka uzņēmumā SIA "X" pastāv būtiski finanšu riski, kas apdraud tālāku efektīvu uzņēmējdarbību apstiprinājās daļēji, jo pēc veiktās analīzes uzrādās vairāki finanšu riski, kas izpaužas negatīvi, bet to izpaušmes sekas, nav tik būtiskas, lai uzņēmuma finanšu apgrozījumā būtu vērojama lejupslīde.

Priekšlikumi

1. SIA "X" vadītājiem, sadarbojoties ar risku vadības speciālistiem, izveidot risku plānu, kas ļautu apzināt iespējamo finanšu risku, kā arī sniegtu priekšstatu kā rīkoties, ja šāds risks jau ticis konstatēts un klasificēts.
2. SIA "X" vadībai nepieciešams motivēt savus darbiniekus - grāmatvežus, kas pilda uzskaites funkciju, tādējādi samazinot varbūtību, ka tik pieļautas neatgriezeniskas kļūdas veicot darbības ar uzņēmuma finansēm.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Aydin, O., Yanik, S., Akdogan, N. (2017). Analysis of Disclosures About Risk Management and Risk Measures Within the Annual Reports of Manufacturing Companies Listed on Borsa Istanbul 100 Index. *World of Accounting Science*, vol. 19 (4), pp. 1018-1033. Retrieved 10 April, 2018 from <http://web.a.ebscohost.com>
2. Gheorghe, D. (2011). The Accounting Information Quality Concept. *Journal of Academic Research in Economics*, issue 3, pp. 559-569. Retrieved 10 January, 2018 from <http://web.b.ebscohost.com>
3. Jirásková, S. (2017). Financial Risk Management. *Land Forces Academy Review*, vol. 22, no.4 (88), pp. 276-280. Retrieved 12 January, 2018 from <http://web.a.ebscohost.com>
4. Korolyuk, T. (2016). Risk in the Accounting System: Factors, Nature and Criteria of Recognition. *Socio-Economic Problems & the State*, vol. 15 (2), pp. 12-17. Retrieved 6 April, 2018 from <http://web.a.ebscohost.com>
5. Krauklis, V., Ūķis, G., Krauklis, J. (1999). *Likumdošanas aktu terminu vārdnīca*. Rīga: Senders R. 148 lpp.
6. Krogzeme, H. (2011). *Nodokļu un finanšu grāmatvedības pamati*. Rīga: RTU Izdevniecība. 392 lpp.
7. Krogzeme, H. (2013). *Komersantu darbības analīze un kontrole*. Rīga: RTU Izdevniecība. 349 lpp.
8. Millere, I. (2008). *Grāmatvedības attīstība Latvijā: [Promocijas darbs]*. Rīga: Latvijas Universitāte. 325 lpp. <https://luis.lu.lv/pls/pub/luj.fprnt?l=1&fn=F9213%2FInta%20Millere%202008.pdf>, sk. 15.03.2018.
9. Pettere, G., Voronova, I. (2003). *Riski uzņēmējdarbībā un to vadība*. Rīga: Apgāds „Rasa ABC”. 175 lpp.
10. Soopa, A. (2004). *Finanšu grāmatvedība*. Rīga: Izdevniecība Raka. 169 lpp.
11. Sabiedrība ar ierobežotu atbildību "X". (2018.) *Gada pārskats*.

Summary

As in nowadays society becomes more directed on business, how to begin it how to gain a profit and competitiveness, businessmen have to face different type and level risks especially important is finance risk as consequences can be irreversible and may lead to company's destruction.

The hypothesis underlying the article that there are significant financial risks in the company "X" posing a threat to further effective business has been partially confirmed, as the analysis shows a number of financial risks that are negative, but the consequences of their manifestation are not so significant that the company's financial turnover shows a downturn.

In this study author is explaining concept of "risk". Industry and scientific literature is been studied against possible financial risks and their consequences in business.

During the analysis of financial risks in the company Ltd "X" it is conclude that most common risk company's management and financial specialists are facing is currency risk. Very important part of the business is the timely identification, evaluation and prevention of financial risks.